

Тема заняття : Психологічна новела М. Коцюбинського „Intermezzo”

Цілі заняття: розкрити еволюцію стилю митця від просвітницьких тенденцій до модерністичних; визначити проблематику новели „Intermezzo”, пояснити глибокий психологізм новели, особливості композиції; дати поняття про імпресіоністичну новелу; виховувати в учнів любов до природи, естетичного сприйняття краси природи і художнього слова.

В хвилини розчарування
та розлуки мене раз у раз
рятувала моя надзвичайна
любов до природи.
М. Коцюбинський

Інструкція до заняття:

- *Ознайомитися з темою та цілями заняття.*
- *Прочитати новелу „Intermezzo”.*
- *Уважно опрацювати теоретичний матеріал.*
- *Запам'ятати або повторити теоретико-літературні поняття, вміщені у глосарії.*
- *Ознайомитися з комп'ютерною презентацією до заняття, прослухати аудіозаписи, переглянути відео про перебування М.Коцюбинського в с. Кононівка та про новелу „Intermezzo”.*
- *Виконати практичні завдання за вивченим матеріалом.*

План заняття

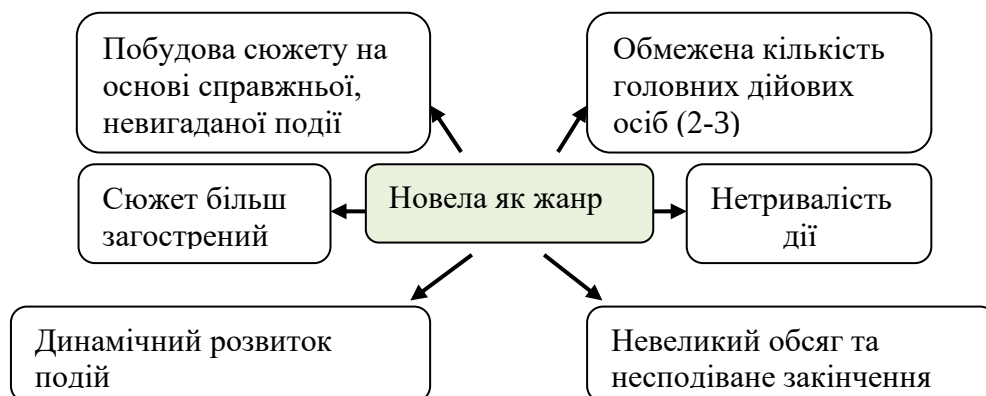
1. Жанрова специфіка новели „Intermezzo”
2. Автобіографічна основа твору.
3. Образи та композиція новели.
4. Імпресіоністична поетика, образотворчі засоби.

1. Жанрова специфіка новели „Intermezzo”

Твір «*Intermezzo*» - це імпресіоністична психологічна новела, поема в прозі.

Теорія літератури

Новела – епічний жанр; невеликий за обсягом прозовий твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом, напруженою та яскраво вираженою дією.

Психологічна новела належить до одного з її різновидів. Для неї характерне зображення динаміки внутрішнього життя героя — виникнення та зміни його настроїв, переживань, діяльності свідомості й підсвідомості.

М. Коцюбинський реалізує його у формі *внутрішнього монологу*, своєрідної сповіді героя про втому, її причини та наслідки, про розуміння краси світу й гармонії.

Оскільки в «*Intermezzo*» сюжет ослаблений, домінує внутрішній монолог, імпресіоністичний стиль, то її часто порівнюють із **поезією в прозі**. Це невіршований ліричний твір, у якому, як правило, помітна зосередженість на події, котра відбувається у свідомості чи підсвідомості героя. Така подія — мить із погляду вічності, а з точки зору героя — надзвичайно важлива для його душевної рівноваги, для його розуміння себе та світу. Рими й віршований розмір поезії у прозі не властиві.

2. Автобіографічна основа новели „Intermezzo”

Новела «Intermezzo» написана М. Коцюбинським у 1908 р. Це був час реакції — жорстоких розправ російського самодержавства з революціонерами й бунтівниками. Тюрми були переповнені, проводилися публічні страти. У листі до М. Чернявського 18 листопада 1905 року М.Коцюбинський з цього приводу пише: „Ви не можете уявити собі, що я пережив, бачачи те все на власні очі, і який це вплив мало на мої хворі нерви. Мені тепер ще гірше, ніж було; не можу ані спати, ані їсти. Ледве пишу до вас”. Письменник переживає глибоку психологічну кризу.

Причини втоми

- Співстраждання з народом
- Постійний нагляд жандармів, обшуки в квартирі
- Виключення зі складу “Просвіти” разом з дружиною
- Численні хвороби шматували тіло
- Брак коштів на лікування та професійне заняття літературою
- Конфлікт з дружиною і бажання одружитися з О.Аплаксіною

Потрібен перепочинок, невелика пауза. Тому в червні 1908 р. письменник із вдячністю приймає запрошення мецената Євгена Чикаленка відвідати його маєток у мальовничій місцевості біля села Кононівка на Полтавщині (зараз Київщина, поблизу м. Яготина). Враження від прекрасної кононівської природи й лягли в основу новели „Intermezzo” з *посвятою «кононівським полям»*.

3. Образи та композиція новели „Intermezzo”

Новела “Intermezzo” скомпонована за законами внутрішнього відчуття письменника: це десять невеличких етюдів і фінальна частина, обірвана, як і початок. Саме ці етюди передають градацію настроїв і відчуттів автора. Отже, дійсно — це перепочинок, перерва для переходу на новий рівень, до подальшого життя.

Особливості сюжету й композиції

Зав'язка: рішення героя поїхати з міста.

Розвиток дії: перебування в селі на відпочинку.

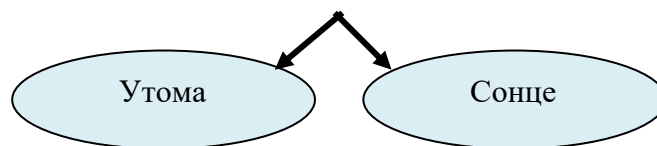
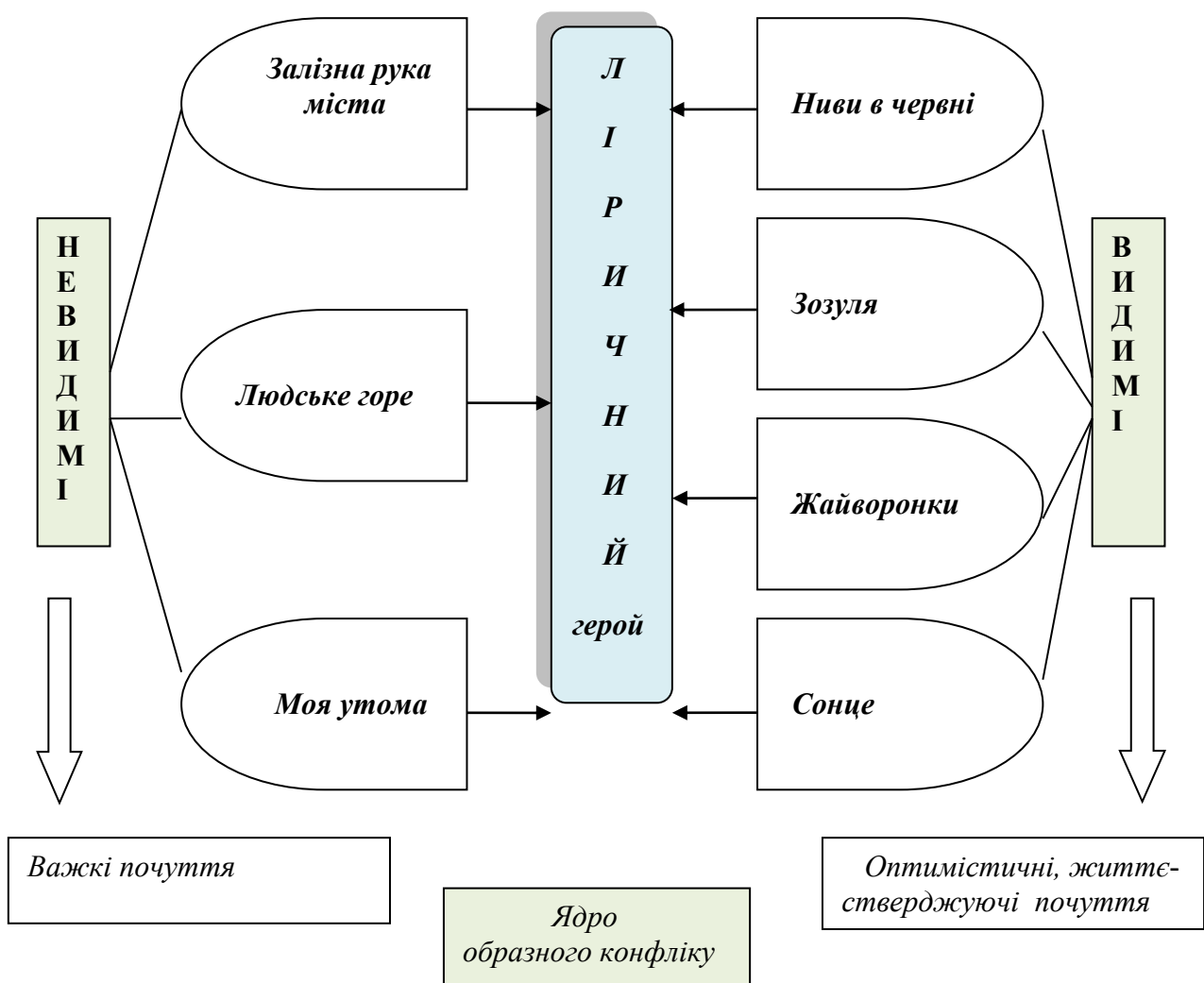
Кульмінація: зустріч майже наприкінці твору з селсником у полі.

Розв'язка: визнання свого душевного одужання, рішення повернутись у місто.

Образи новели

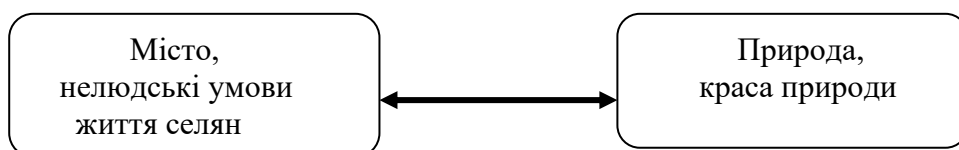
Автор досить несподівано подає перелік дійових осіб у підзаголовку твору. Однак „Intermezzo” — це не драматичний, а епічний. Назви „дійових осіб” є символами психодуховних процесів героя, це ключ до розуміння цієї складної образної мови природи. Якщо є дійові особи, то має бути і сцена. А сцена — це душа ліричного героя з її болями і радощами, з утомою і надією.

Образи новели за впливом на ліричного героя твору можна поділити на дві групи

Висновок

Дві групи образів контрастно протистоять одна одній, умовний конфлікт між ними створює ту багатозначність світу, які й дають уявлення про складні душевні процеси ліричного героя. *Ефект контрасту* – основна ознака психологічного імпресіонізму М.Коцюбинського.

Дійові особи – символи суперечливих почуттів

<i>Дійові особи</i>	<i>Настрої, почуття</i>
Людське горе	Страждання, зневіра
Утома	Втома, відраза до людей
Тиша	Спокій
Зозуля	Гармонія в душі
Безлюддя	Рівновага, відновлення сил
Жайворонки	Інтерес до життя, творче натхнення
Сонце, земля, ниви	Життєстверджуюча сила

Образ ліричного героя

Образна система твору передає перебіг складного психологічного процесу, який відбувається в душі головного героя. Простежуємо *три фази* його настрою.

1. Утома.

Кожна неправда, несправедливість, людське горе потрясає чутливу душу ліричного героя. Вся його трагедія в тому, що він не може розминутися з людиною, тобто не сприйняти людське горе, якби й хотів. Але сприймати його він більше не може, його душа, серце, врешті, нервова система гранично перенапружені. *«Моє серце не може більше вмістити. Воно повне уцерьт»*. Отже, герой не може бачити людей і не може не бачити людей., не може бути самотнім. Не випадкова його згадка про смерть. Напруження найвище – на межі психічного захворювання, на межі життя і смерті, насамперед психічного життя. Свідомість героя на грані роздвоєння.

У центрі твору – конфлікт між нормальним і ненормальним психічним станом, межа, за яку ось-ось має перейти психіка героя. Уже майже перейшла, але його продовжують жахати тінь від людини, порожня вечірня кімната, де все сприймається, як галюцинації. Його жахає і власний стан байдужості до людського горя, до тих дванадцяти повішених, звістку про яких він заїв сливою. *«Ви бачите, я навіть не червонію...»*, ніби кажучи: *«Ви бачите, до чого я дійшов»*.

2. Відновлення внутрішніх сил, душевної гармонії.

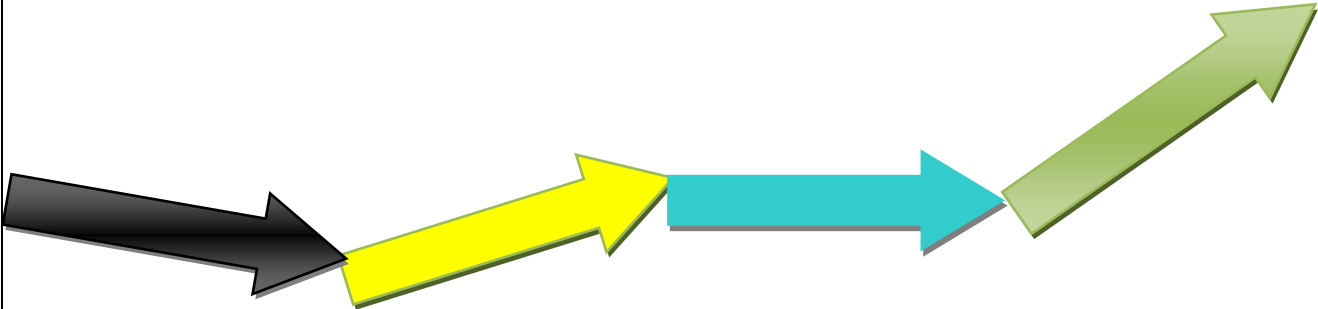
Відпочинок повертає герою сили. Поступово повертається до нього рівновага, зникає роздвоєння, він готовий знову до виконання свого громадського обов'язку. Чудові пейзажні картини пропущені крізь суб'єктивне сприйняття героя — вони світлі, сонцесяйні, мінливі у своїй незбагненній красі. Його свідомість настільки заповнена принадами довкілля, гармонією літньої ідилії, що мимоволі відштовхує страшні реалії життя. *Ниви у червні, Зозуля, Жайворонки, Сонце* зцілюють душу героя, наповнюючи її мажорним, оптимістичним настроєм.

Особливе місце в душі героя належить **Сонцю**, якому автор складає справжній гімн як джерелу краси й життя на землі. Звертання ліричного героя до сонця пройняте пафосом життєствердження: «Ти сієш у мою душу золотий засів – хто знає, що вийде з того насіння? Може, вогні?». Зауважмо, цей образ характерний для творчості Михайла Коцюбинського та його світосприйняття, адже сам письменник називав себе **сонцепоклонником**.

3. Готовність повернутися до людей, до боротьби

Зустрічі мужика й ліричного героя та знаменує його повернення до людей, до суспільних проблем: «Я не тікав; навпаки, ми навіть почали розмову, наче давні знайомі. Він говорив про речі, повні жаху для мене, так просто й спокійно, як жайворонок кидав на поле пісню, а я стояв та слухав, і щось тремтіло в мені». Душа митця готова вбирати людське горе, розуміти його і співчувати йому (адже письменник — це камертон, чутлива струна).

Настрійний характер новели

Початок Фінал 			
драматично-конфліктний	лірично-пісенний	драматично-конфліктний	героїчний
«Се було одно з тих незчисленних «треба», які мене так утомили і не давали спати»; «забути, спочити, я утомився»; «життя безупинно іде на мене... не тільки власне, але і чуже»; я живу не так, як хочу»; «мене втомили люди»; «моє серце	«Я раптом почув велику тишу»; «Ах, як всього багато: неба, сонця веселої зелені»; «на небі сонце – серед нив я»; «повні вуха маю того дивного гомону поля, того шелесту шовку, ...і повні очі саява сонця»; «тепер я можу спокійно	«Ми таки стрілись на ниві...- я і людина»; «я раптом побачив купу чорних солом'яних стріх»; «я не тікав»; «ага, людське горе, ти таки ловиш мене»; «прийшла гарячка та подушила діти»; «раз на тиждень б'ють людину в лице»; «найближча	«Розпечи гнівом небесну баню»; «освіжи небо і землю»; «погаси сонце й засвіти друге на небі»; «прощайте, ниви, ...і ти, зозуле»; струни моєї душі «натягаються знову». «Йду поміж люди. Душа готова, струни тугі, налажені,

не може більше вмістити. Дай мені спокій»; «я не хочу про вас думати».; «я не маю вже краплі гарячої крові. Я утомився». «затулю вуха, замкну свою душу і буду кричати: тут вхід невірний»	спати»; «сонце! Я тобі вдячний. Ти сієш у мою душу золотий засів»; «я тут почуваю себе багатим»; «слухаю, як в небі співають хори, грають цілі оркестри»	людина готова продати»; «між людьми, як між вовками»; «як можемо жити?»	вона вже грає».
---	---	---	-----------------

Таким чином, автор порушує важливу й популярну для модернізму тему призначення письменника, його психології. М. Коцюбинський пропонує свою версію розуміння творчої праці. Безумовно, герой новели — натура артистична, але це жива людина, яка може переживати і сумніви, і розчарування, і втому, і зневіру. Зокрема, його дратують суспільні фальш, брехня, облудні гасла. Від них він утікає на лоно природи. Спілкування з нивами, землею та небом «виліковують» душу митця, і ліричний герой повертається до людей, бо перерва-втеча не лише допомогла душевно зміцнитися, а й затягнулася. Власне, про переконання художника слова, його світоглядний девіз письменник сказав ще на початку твору, виділивши цю фразу: „Я не можу бути самотнім”. Тому логічним є завершення душевної кризи ліричного героя: „Прощайте. Йду поміж люди. Душа готова, струни тугі, налагоджені, вона вже грає...”.

4. Імпресіоністична поетика, образотворчі засоби

Новела відзначається багатством образотворчих засобів у змалюванні пейзажу — психолізованого, кольорового і музичного, у якому душа людини і краса природи становлять єдине ціле, взаємодоповнюючи і взаємопоглинаючи одне одного. Сучасники Коцюбинського говорили, що твір справляє «враження симфонії», зітканої з яскравих неповторних барв, звуків, думок, настроїв. Як у справжній симфонії, у новелі переплітаються різноманітні теми й мотиви. Тут і глибокі філософські роздуми про самотність людини, і неможливість її існування поза суспільством, про «золотий засів» сонця в її душі; і ліричне сприймання краси природи; і елегійність, настрій втоми, суму, знесилення. Новела — справжня поезія в прозі.

Пейзаж поданий через сприйняття героя і побудований на постійній взаємодії відчуттєвих вражень — **зорових, слухових, дотикових**: «тихо пливе блакитними річками льон»; пшениця «біжить за вітром, немов табун лисиць, й блищать на сонці хвилясті хребти»; герой гладить «соболіну шерсть ячменів, шовк колосистої хвилі»; вітер набива йому вуха «шматками згуків, покошланим шумом»; його спиняє «біла піна гречок, запашна, легка, наче збита крилами бджіл», і «просто під ноги» лягає «співуча арфа й гуде на всі струни». Картина степу набуває максимальної озвученості там, де з'являється на сцену жайворонки

— одна з дійових осіб, зазначених у вступній авторській ремарці: «Коли лежиш в полі лицем до неба і вслухаєшся в многоголосу тишу полів, то помічаєш, що в ній щось є не земне, а небесне. Щось наче свердлить там небо, наче струже метал, а вниз спадають тільки дрібні, просіяні з гуки... Се жайворонки. Се вони, невидимі, кидають з неба на поле свою свердлячу пісню. Дзвінку, металеву й капризну, так що вухо ловить і не може зловити її переливів. Може, співає, може, сміється, а може, зайшлося від плачу».

Образи новели

<i>Зорова палітра</i>	<i>Звукова гама</i>	<i>Настроевість</i> (від дотикових образів)
• Зелена долина хлібів • Зелені хвилі нив • Зелена і блакитна половини світу • Сонце – перлина • Синє небо • Чорні крила ворони • Соболіна шерсть ячменів • Шовк колосистої хвилі • сяйво сонця • Блакитні річки льону • Зелені береги • Зелений серпанок • Волошки, як небо • Золоте поле • Хвилясті хребти пшениці • Біла піна гречок • Срібноволосі вівса	• Клацання залізної руки • Хлюпання нив в краї неба • Шматки звуків • Покошлений шум • Співуча арфа під ногами • Гудіння бджіл на гречці • Дивний гомін поля • Шелест шовку • Текуча вода • Пересипання зерна • Ритмічний, стриманий шум	• Впевненість, спокій, упивання життям, багатством природи • Порив до вічного, молодість • Сила, надія, любов, радість • Тепло, життя, енергія